

KRZYSZTOF IWAŃCZUK, TOMASZ KAPUŚNIAK
REGION KAUKAZU W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU MARIi CURIE SKŁODOWSKIEJ,
LUBLIN 2008, s. 278

Region Kaukazu nie prezentowany w literaturze polskiej w sposób kompleksowy, analityczny i obejmujący cały zakres poszczególnych aspektów związanych z jego istnieniem i funkcjonowaniem doczekał się pierwszego zbiorowego opracowania, które zostało przygotowane pod redakcją Krzysztofa Iwańczuka i Tomasza Kapuśniaka o znamienym tytule „Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych” dopiero w 2008 r. Praca składa się z dwóch części, z których pierwsza to „Charakterystyka regionu Kaukazu” ukazująca region Kaukazu, natomiast druga „Wielka Gra w regionie Kaukazu” przedstawiająca Kaukaz w relacjach międzynarodowych i w polityce poszczególnych mocarstw i państw.

Region Kaukazu do dzisiaj nie prezentowany w szerokim aspekcie współczesnych stosunków międzynarodowych, mający ogromne znaczenie w przeszłości, jest również obecnie elementem starań zarówno poszczególnych sąsiadów, jak i mocarstw światowych. Interesy uczestników stosunków międzynarodowych w regionie Kaukazu w dużej mierze są związane z polityką energetyczną i kwestią dywersyfikacji dostaw, dla których ten region ma szczególne znaczenie. Zderzenie w tymże obszarze różnorodnych kultur, wyznań a co ważniejsze cywilizacji sprawia, iż jest on bardzo interesujący nie tylko ze względów polityczno-ekonomicznych, lecz także społecznych.

Na terytorium Kaukazu znajdują się m.in. Armenia, Azerbejdżan, Gruzja, Abchazja czy też Morze Kaspijskie i Morze Czarne, z którymi ten region graniczy. Różnorodne elementy międzynarodowej układanki bezpieczeństwa są odzwierciedlane w relacjach regionalnych na Kaukazie i mają znaczący wpływ na relacje głównych aktorów sceny europejskiej i azjatyckiej.

Mnogość konfliktów w regionie Kaukazu, najnowsze wydarzenia związane z secesją Abchazji i Osetii Południowej, konflikt w Czeczenii, spór o Górski

Karabach oraz inwestycje, takie jak ropociąg Baku – Tbilisi – Ceyhan, podkreślają znaczenie regionu, angażują społeczność międzynarodową, wpływając na jej wewnętrzne relacje i podejmowane próby realizacji interesów strategicznych. Z tego też powodu do działań na Kaukazie włączają się naturalnie zainteresowani tym regionem: Federacja Rosyjska, Ukraina, Turcja, Iran jak również Unia Europejska, Stany Zjednoczone, Indie czy Chiny. Każde z poszczególnych państw dąży do zdominowania polityczno-ekonomicznego regionu, czego przejawem jest propagowanie wielu odmiennych systemów politycznych, stylów rządzenia i wartości społeczno-etycznych. Region Kaukazu jest wobec powyższego poddany ciągłym przemianom, ogarnięty brakiem stabilizacji i pełen elementów zapalnych. Wywierany nacisk na poszczególne rządy, endemiczna korupcja, całkowita destabilizacja Czeczenii są tylko najbardziej znanymi aspektami dotyczącymi Kaukazu, lecz nie jedynymi wpływającymi na jego kształt, relacje wewnątrzpaństwowe i wewnątrzspołeczne.

Zagrożenia występujące w regionie nie pozostają bez znaczenia na arenie międzynarodowej, można się również pokusić o stwierdzenie, iż stanowią one kolejne peryferie dla realizacji interesów i procesów rozwiązywania sporów między mocarstwami, czy też państwami funkcjonującymi w charakterze państw centralnych, twardego rdzenia. Abchazja, Osetia Płd., a nawet sąsiadująca i wspomagająca je Federacja Rosyjska mogą być w tym aspekcie określane mianem państw upadłych lub zbójeckich. Oczywiście, nie ma tutaj miejsca na pełną charakterystykę i umotywowanie tych przemyśleń, jednak warto o nich wspomnieć, jak o pewnym aspekcie charakterystycznym dla Kaukazu.

W tym opracowaniu Autorzy skupili się na problemach regionu Kaukazu Południowego i regionu Kaukazu Północnego. W poszczególnych artykułach dokonano analizy zarówno wydarzeń najnowszych dotyczących relacji w regionie, jak i partycypacji państw ościennych w poszczególnych sektorach polityczno-gospodarczych, rozważano także kwestie związane z charakterystyką świadomości lokalnej, kształtowania się tożsamości narodów zamieszkujących Kaukaz.

W zbiorowej pracy przygotowanej pod redakcją Krzysztofa Iwańczuka i Tomasza Kapuśniaka Autorzy przygotowali dogłębne syntetyczne artykuły prezentujące bardzo wrażliwe kwestie, charakteryzując ich przyczyny, przebieg i skutki często w aspektach przewidystycznych. Krzysztof Iwańczuk w otwierającym artykule zaprezentował zróżnicowany etnicznie region Kaukazu. Shahla Kazimova poruszyła zagadnienie „Domu Kaukazu” i braku świadomości kaukaskiej. Konrad Siekierski omówił różnorodność tożsamości poszczególnych narodów kaukaskich. Asbed Kotchikian, Tomasz Marciniak

i Paweł Nieczuja-Ostrowski zaprezentowali w dwóch artykułach zarówno politykę zagraniczną Armenii, jej miejsce w interesach poszczególnych mocarstw, jak i czynniki wewnętrzne wpływające na kształtowanie postawy przywódców tego państwa na międzynarodowej arenie. Obydwa artykuły przedstawiają Armenię w ujęciu geopolitycznym, przy czym Asbed Kotchikian używa już w podtytule stwierdzenia: *hostage to geopolitics and history*, który w dużej mierze obrazuje specyfikę nie tylko Armenii, lecz także całego regionu. Bartosz Musiałowicz, Diana Zadura i Samir Sattarov zaprezentowali aspekty związane z Azerbejdżanem i Gruzją, ich wymiarem lokalnym i globalnym, nie tylko ujmując kwestie narodowej symboliki i dążenia do integralności, lecz także zwracając uwagę na jakże ważną politykę energetyczną, podkreślając jednocześnie potencjał i znaczenie Azerbejdżanu jako dostawcy ropy i gazu. Diana Zadura poruszyła w swoim artykule bardzo ważne kwestie integralności i suwerenności terytorialnej Gruzji oraz aspektów społecznej legitymizacji działań prezydenta M. Saakaszwilię, które można w obecnej sytuacji w regionie traktować jako początek rozważań nad dalszym rozwojem sytuacji w Gruzji, Abchazji i Osetii Południowej. Do nurtu rozważań związanych bezpośrednio ze wspomnianą powyżej tematyką wpisał się Zbigniew Cierpiński analizujący pozycję i wpływ Abchazji na kształtowanie ładu regionalnego. Do grona Autorów rozważających trudne i budzące wiele sporów i dyskusji zagadnienie integralności Gruzji oraz separacji Abchazji i Osetii Południowej włączyć należy Marcina Kosienkowskiego, który zaprezentował specyfikę interesów Rosji w Abchazji i Osetii Południowej. Jerzy Szukalski i Szymon Kardaś omówili konflikty w Czeczenii i Górskim Karabachu. Na szczególną uwagę zasługuje artykuł Jerzego Szukalskiego, w którym Autor poddaje analizie konflikt w Czeczenii, od dłuższego czasu przemilczany w literaturze naukowej. Ireneusz Topolski zaprezentował w swoim opracowaniu zagadnienia związane ze słabością potencjału wojskowego państw kaukaskich. Marianna Sadownik scharakteryzowała działalność organizacji pozarządowych w Armenii, Azerbejdżanie, a przede wszystkim w Gruzji, wskazując na problemy związane z ich funkcjonowaniem i ich wymiarem taktycznym dla dofinansowujących je państw zachodnich, które traktują NGO`s w tych państwach jako nośniki swoich żywotnych interesów.

Część drugą prezentującą grę interesów w regionie Kaukazu otwiera artykuł Anara Ibrahimova wskazujący na problematykę związaną z określeniem statusu prawnego Morza Kaspijskiego i jego znaczenie dla rywalizacji między mocarstwami oraz relacji wewnątrzkaukaskich. Ireneusz Topolski i Grzegorz Strzeszewski rozważają zagadnienia związane z aktywnością Federacji Rosyjskiej w regionie Kaukazu wraz z analizą aspektów polityki energetycznej

i powszechnego obecnie problemu dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych. Olga Pliszczyńska zaprezentowała działalność Stanów Zjednoczonych w regionie, natomiast Bartosz Bojarczyk wskazał na interesy Iranu w tym regionie. Andrzej Dumala rozważa działalność Unii Europejskiej na Kaukazie, rozwój polityki wobec państw z tego regionu i podejmowanych prób stabilizacji. Z kolei Konrad Zasztowt analizuje politykę Turcji, prezentując jej strategiczne interesy w regionie i rozważając możliwe drogi ich realizacji. Tomasz Kapuśniak, podejmując zagadnienie związane z polityką Ukrainy w regionie Kaukazu, rozważa jej polityczne i ekonomiczne interesy, uszczegóławiając zagadnienia strategiczne i niewątpliwie znaczące nie tylko dla polityki zewnętrznej Ukrainy, lecz także posiadającej wymierny charakter i oddziaływanie na sytuację wewnętrzną tego państwa.

* * *

Reasumując, praca zbiorowa „Region Kaukazu w stosunkach międzynarodowych” pod redakcją Krzysztofa Iwańczuka i Tomasza Kapuśniaka w sposób wyczerpujący, rzeczowy, analityczny i dogłębny przedstawia zagadnienia związane z regionem Kaukazu, analizuje najważniejsze aspekty obejmujące narastanie zagrożeń, poddaje pod rozagę możliwe rozwiązania oraz charakteryzuje wpływ polityki państw zachodnich i sąsiadujących na jego sytuację wewnętrzną. Wskazuje również wpływ wydarzeń regionalnych na kształtowanie stosunków międzynarodowych. Autorzy uzasadnili przebieg poszczególnych procesów oraz zaprezentowali w bardzo szerokim zakresie zarówno wewnątrzkauskaskie, jak i międzynarodowe uwarunkowania, mające wpływ na rozwój koncepcji strategicznych mocarstw, skrupulatnie analizując i przedstawiając działalność rządów oraz społeczeństw regionu Kaukazu, jak i poszukując motywów stanowiących podłoże poszczególnych działań.

Uważam, że Autorzy niniejszej pracy jako pierwsi dokonali zbiorczej analizy zagadnień dotyczących regionu Kaukazu, jednocześnie zachowując pełnię obiektywizmu.

Warto dodać, że książka ta pomimo dużego zakresu materiału oraz ciężaru gatunkowego, jest napisana bardzo przystępnym stylem, którego jasność i przejrzystość ułatwiają zrozumienie zawiłych stosunków na Kaukazie, równocześnie nie ujmując pracy walorów naukowych. Niniejsza pozycja stanowi cenne źródło wiedzy zarówno dla naukowców, analityków, studentów, jak i pasjonatów tematu.

Paweł Olszewski